

Sadi Kovalev

Chairman of the Board

SADİ KONURALP'IN FİLM MÜZİĞİ ÇALIŞMALARINA KATKISI

Ahmet GÜRATA

Sinemanın önemli öğelerinden biri olan müzik, bugüne kadar sinema araştırmaları adı verilen akademik alanda hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Bu nedenle de, müziğin sinemadaki kullanımı ve işlevlerinin yeterince anlaşıldığını söyleyemeyiz. Bunun ardında pek çok neden yatmaktadır. Bu nedenlerin en başında, izleyicilerin –en azından çoğunluğunun– görüntü ve diyalog gibi anlatı öğelerini değerlendirmekle birlikte, müziği yeterince dikkate almamaları bulunur. Film müziği üzerine İngilizcede yayınlanan temel başvuru kaynaklarından birinin başlığında vurgulandığı gibi, bu müzikler “duyulmayan ezgiler”dir (Gorbman 1987).¹

Film müziğiyle ilgili araştırmaların, genel anlamda akademik çalışmaların kıyısında yer aldığını söyleyebiliriz. Zira, bu alan özel bir bilgi donanımını gerektirmektedir. Sinema araştırmacıları, bir anlatı ögesi olarak müziği tamamen dışlarken, müzikologlar da film müziğini çoğunlukla daha düşük standartlara sahip bir tür olarak değerlendirmişlerdir. Oysa, film müziği hem sinemanın gücüne ve büyümesine etkide bulunan unsurların başında yer almakta, hem de etkileyici ve canlı bir tür olarak müzik piyasasında önemli bir konumda bulunmaktadır.

Film Müziği Konusundaki Temel Yaklaşımlar

Film müziğinin değerlendirilmesine ilişkin pek çok farklı yaklaşım bulunmaktadır. Claudia Gorbman, sözünü ettiğimiz *Duyulmayan Ezgiler: Anlatısal Film Müziği* (1987) başlıklı yapıtında, izlerkitlesine göre film müziği araştırmalarını beş ana gruba ayırmaktadır:

¹ Film müziği konusunda son yıllarda yayınlanmış diğer yapıtlardan bazıları şunlardır: Kalinak 1992; Finn 1992; Brown 1994; Donnelly (ed.) 2001.

1. Müzikal açıdan yapılan değerlendirmeler: Bu araştırma türüne göre, film müziği farklı müzik türlerinden yalnızca birisidir ve diğer işlevleri dikkate alınmaz.

2. Film izleyicisi ya da piyasa için yapılan değerlendirmeler: Bu alanda verilen örnekler ise çoğunlukla *soundtrack* koleksiyoncularına yöneliktir. Müziğin işitsel niteliği, bireysel performans vb. öğelerle ilgilenir.

3. Akademik değerlendirmeler: Belirli bir müzikal skorun filmin içerisinde nasıl işlev gördüğünü inceler.

4. Kültürel değerlendirmeler: Film müziğini kültürel ve tarihsel bağlamı içerisinde ele alır.

5. Gazete-dergi yazıları: Bunların çoğunluğunu film eleştirisinde müziğe de değinen yazılar oluşturur. Bu değerlendirme türünde müzik, işlev ve üslubunun amaca uygunluğu açısından ele alınır.

Bu yaklaşımlardan akademik değerlendirmeler üzerinde duracak olursak, K.J. Donnelly'nin çalışmasından hareketle, sıklıkla başvurulmuş başlıca iki yöntemden söz edebiliriz: 'Göstergebilim' ve Gorbman'ın müzikal değerlendirme başlığı altında ele aldığı 'müzikoloji'. Film müziği incelemesinde göstergebilimsel yaklaşım, kültürel kodlar üzerinde odaklanır. Film müziğinin, tanıdık/uylaşımsal öğeleri aracılığıyla belirli bir çerçevede izleyiciyle nasıl iletişim kurduğuyla ilgilenir. Bu yaklaşımda, film müziği tamamen iletişimsel değere sahip, işlevsel bir öğe olarak değerlendirilir ve müziğin izleyiciye sunulduğu bağlamda ne tür bir anlam taşıdığı ele alınır. Ayrıca, filmde farklı temaları vurgulayan çeşitli kültürel müzikal kodlar değerlendirilir. Buna karşın, ağırlıklı olarak görüntü üzerine odaklanan göstergebilimin, çoğu zaman görsel ve işitsel kodlar arasındaki yakın ilişkiyi gözardı ettiği gözlenmektedir.

Müzikoloji ise, film müziğini çoğunlukla üretim bağlamında ve klasik konser salonunda sunulan orkestra müziğiyle ilişkili olarak ele alır. Müziğin, üretici ile izleyici arasında iletişimi sağlayan bir 'metin' olmanın ötesinde, 'anlam'ı daha belirsiz

olan ve kapsamını aşan karmaşık bir süreç olduğunu savlar. Ağırlıklı olarak 'samat' müziği üzerine odaklanan müzikoloji, müziğin soyut özü olarak notasyonla ilgilenir. Bu çerçevede, yapısal uyum (akor değişimleri ve notalar arasındaki ilişkiler) ve farklı müzikal parametreler (*diklik* [pitch]: bir sesin incelik ya da kalınlık derecesi; *yinelenim* [frequency]: sesin saniyedeki titreşim sayısı) üzerinde durulur. Öte yandan, film müziği, özellikle de klasik Hollywood sinemasında müzik, ondokuzuncu yüzyıl konser müziğine dayanmakla birlikte, formu ve işlevi bu müzikten farklıdır. Film müziği daha parçalı bir yapıya sahiptir ve anlamı müziğin mantığıyla olduğu kadar filmin mantığıyla da yakından ilişkilidir (Donnelly 2001).

Bunların yanı sıra, film müziğini kültürel ve tarihsel bağlamı içinde ele alan kimi akademik araştırmalar bulunmakla birlikte, alanda önemli bir boşluğun olduğunu ve yayınların son derece sınırlı olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye'de Film Müziği Araştırmaları ve Sadi Konuralp'in Çalışmaları

Türkiye'ye baktığımızda ise, gerek akademik alanda, gerekse basında, film müziğiyle ilgili araştırmaların yok denecek kadar az olduğunu gözlemliyoruz. Akın Ok'un, ağırlıklı olarak söyleşilere dayanan, *Türk Sinemasında Film Müzikleri* (1995) adlı kitabını bir yana bırakacak olursak, en azından kitap boyutunda herhangi bir çalışma göremiyoruz. İşte böyle bir ortamda, Sadi Konuralp'in 1980'lerin sonundan itibaren çeşitli yayın organlarında başlayıp, üniversite bünyesinde sürdürdüğü çalışmaları ayrı bir değer kazanıyor. Kuşkusuz bu çalışmaların en önemli niteliklerinden biri yukarıda anılan farklı izlerkitlelerin tümüne birden hitap edebilme gücüdür. Bu, Sadi Konuralp'in özgün birikiminden kaynaklanan bir durumdur. Bu niteliğiyle de, söz konusu çalışmalar farklı kesimlerin ilgisini bu alana çeken öncü çabalaradır. Bunun yanı sıra Konuralp'in çalışmaları, fark edilmeyeni görünür, duyulmayı duyulur kılmakla kalmayıp, genel

anlamda sinemaya başka bir gözle bakmamızı sağlıyor.

Kuşkusuz bütün bu çalışmaları bir yazının dar sınırları çerçevesinde değerlendirebilmek olanaklı değil. Bu nedenle, Sadi Konuralp'in yıllardır üzerinde titizlikle çalıştığı ancak bir türlü son noktayı koyamadığı film müziği üzerine kapsamlı kitap çalışmasının taslaklarından ve çeşitli dergilerde yayınlanan yazılarından hareketle, bir genel çerçeve sunmaya çalışacağım. Bunu yaparken de, ana hatlarıyla Sadi'nin en önemli çalışmalarından birini oluşturan kitabının taslak planından hareket edeceğim. Yazıda anılan makalelerin künyelerini ise yazının sonunda bulabilirsiniz.

Değerlendirmeye, *Film Müziği* başlığıyla anabileceğimiz kitap çalışmasından başlamak yerinde olur. Sanırım aramızdan pek çoğu bu çalışmayı sabırsızlıkla bekliyor ve bir türlü yayına hazır olmayışı nedeniyle de zaman zaman Sadi'ye takılıyorduk. Elbette, bu gecikmenin başlıca nedeni, onun çalışmayı ihmal etmesi değil, tam tersine yazdıklarının üzerinde incelikle ve ayrıntıyla çalışmasıydı. Bu nedenle, kitap için hazırladığı giriş yazısında okurlardan iki konuda özür diliyor Sadi. Birincisi, bazı kısımların sık sık tekrar edilmesi: "Ben bu eserle film müziğini değişik açılardan ele almak istedim. Ancak bir bakıma konu çok geniş olduğundan eser çok dağıldı ve aynı zamanda çok da girift bir konu olduğundan bazı şeyler tekrar tekrar yazılmak zorunda kaldı". İkinci olaraksa kitapta müzik notalarına ya da müziğin kendisine yer veremeyişine üzülüyor. Bu konuda da bir not düşmüş: "Bu sebeple okuyucu kitapta sözü edilen örneklerin ya plaklarını bulup dinlemeli, ya videolardan direkt filmi izlemeli, ya da hafızası güçlü biri ise sadece anımsamakla geçivermeli. Bu olanaklardan yoksun bir okuyucu için en son çare ise; bunları okumakla kalmaları, daha sonra bir olanak ellerine geçtiğinde kitabı anımsamalarıdır".

Bu önemli yapının taslak planına bağlı kalarak Sadi Konuralp'in film müziği çalışmalarını şu başlıklar altında değerlendirebiliriz:

1. Film Müziğinin Tarihçesi: *Film Müziği* kitabı konunun ayrıntılı bir tarihçesiyle başlamaktadır. Kitabın bu bölümüne kaynaklık eden yazıların bir bölümü daha önce 25. *Kare* dergisinde yayınlanmıştır. Bu yazılardan ilki, 1991'de sözkonusu derginin ikinci sayısında yer alan "Sessiz Sinemada Müzik" başlıklı yazıdır. Bunu yedi yıllık bir aradan sonra aynı derginin 25. ve 26. sayılarında iki bölüm halinde yayınlanan "Sesli Filmlerde Film Müziği" izler. Bu yazılar, Sadi Konuralp'in bu alandaki çalışmalarına yıllar önce oldukça planlı ve adeta kitabının planını gözeterek başladığını göstermektedir.

Tarihçe bölümünde, Amerikan ve Avrupa sinemasında film müziğinin yanı sıra, diğer ülke sinemalarına, özellikle de güçlü bir film sanayiine sahip Hindistan'a, geniş yer ayrılmış, Türkiye'deki film müziği çalışmaları da ayrıntılı olarak işlenmiştir. Türkiye'de film müziğinin tarihi, kitapta beş bölüm halinde incelenmiştir:

1. Sessiz Film dönemi (1897-1931)
2. Şarkılı Melodram ve Operet dönemi (1931-1938)
3. Yeniden Skorlama dönemi (1938-1950)
4. Sinemacılar dönemi (1950-1960)
5. 1960-1990 dönemi

Bu dönemlerden, sessiz film ve sesliye geçiş dönemleri, Sadi Konuralp'in 27 Haziran 2003'de "5. Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler Konferansı"nda sunduğu bildiride işlenmiştir. Kitap taslağında dağınık olarak yer almakla birlikte, "Türk Sinemasında Şarkılı Melodram ve Arabesk Filmlerinde Film Müzikleri" Sadi Konuralp tarafından mercek altına alınmış ve bu çalışma *İletişim* dergisinde 1999 yılında yayınlanmıştır.

2. Film Müziğinin Temel İşlevleri: Tarihçenin ardından kitapta bir genel değerlendirme bölümü yer alıyor. Burada ise öncelikle film müziğinin temel işlevlerine değiniliyor. Bu çerçevede, üç temel işleve vurgu yapılıyor:

- Seyirciyi konu içine sokmaya çalışır ve tempoyu sağlar

(tecimsel)

- Sinema dilini kendi varlığı ile daha da pekiştirir (sanatsal)
- Filmi film yapar.

Sadi Konuralp, bu bölümde ayrıca, film müziklerinin değerlendirilmesi için ayrıntılı bir çizelge sunuyor. Film müziğinin yukarıda anılan üç temel işlevinden her birini 1'den (çok kötü, rezalet), 14'e (fevkalâde) kadar giden bir skalada ele almayı öneriyor. Sadi'den beklenebilecek derecede kapsamlı bu skalada "vasat ama idare eder", "iyi ama daha iyi olabilirdi" gibi kategoriler de yer alıyor. Ancak, kitapta film müziklerinin incelenmesinde bu türden bir değerlendirilmeye gidilmiyor, müzik skorlarının en göze çarpan yönleri belirtilerek, sonuçlar okuyucuya bırakılıyor.

Bu değerlendirmenin ardından, film müziğinin hazırlanış tekniği, müzik teknikleri, besteci seçimi ve film müziğinin belirlenmesi (spotting) ile ilgili bölümler yer alıyor. Bu konular, çeşitli örneklerle ayrıntılı olarak değerlendiriliyor. Bu bölümlerin temelini, Konuralp'in Ankara Üniversitesi ve Gazî Üniversitesi İletişim Fakültelerinde verdiği ve konuk olarak katıldığı "Film ve Televizyon Yapım Yöntemleri", "Müzik" ve "Sinema ve Televizyonda Müzik" derslerinin notları oluşturuyor. Kitabın yayını, kuşkusuz, bu türden derslerde kullanılacak kaynak kitap konusunda önemli bir boşluğu dolduracaktır.

3. Film Türlerine Göre Film Müziği: Kitapta film türlerine göre film müziğine de kapsamlı bir bölüm ayrılmış. Bu bölümde western, korku ve bilim-kurgu türleri incelenmiş. Sadi Konuralp'in özellikle "Korku Sinemasında Film Müziği" konusundaki yazıları için *Geceyarısı Sineması* dergisinin 5, 6 ve 13. sayılarına başvurulabilir.

Kitapta son olarak, "Arabesk Filmlere Müzik", "Müzik İçin Yapılan Filmler" ve "Televizyonda Dizi Film ve Film Müzikleri" konuları yer alıyor. Bu arada son bir parantez açıp, Sadi Konuralp'in *Geceyarısı Sineması*'nın 9. sayısında (2001) yer alan

ve “Seslendirmelerde Film Müziği Katliamı” başlığını taşıyan yazısına değinelim. Televizyon seslendirmelerinde orijinal müzik ve efekt kayıtlarının temin edilememesi nedeniyle yaşanan garip durumu aktaran bu yazısında Sadi, “filme ilgili ilgisiz müzikler konulduğundan, bu yüzden de filmin seyredilebilirlik kalitesinin sifıra düştüğünden” yakınıyor. Hepimizin paylaştığı sıkıntıyı şu sözlerle dile getiriyor: “Bütün bunların dışında kötü tercüme, kötü distribüsyon (seslendirme işleminde hangi karakteri kimin seslendireceğinin saptanması), kötü diksiyon, kötü senkronizasyon da eklenince, filmleri mümkün olduğunca orijinal seyretmek zorunda kalıyorum. Filmi tam olarak anlayıp anlamamak umurumda değil. Yeter ki filminden zevk alayım.”

Film Zevki ya da Amatörün Tutkusu

Buraya kadar Sadi Konuralp’in on yıldan fazla bir süreye yayılan, çeşitli eğitim ve yayın çabalarıyla sürdürülen, film müziği konusundaki ufuk açıcı çalışmalarının özet bir dökümünü sunmaya çalıştım. Kuşkusuz, bütün bu çalışmalar önemli bir bilgi birikimine dayanıyordu. Üstelik onu yakından tanıyanların bildikleri gibi, bu birikim yalnızca sinema ve müzikle sınırlı değildi. Sadi Konuralp kimya alanında lisans ve yüksek lisans eğitimi görmüş, bir süre bu alanda çalışmıştı. Bu anlamda, onun film müziği konusundaki çalışmalarını, konunun eğitimini almamış bir amatörün çabaları olarak değerlendirebilir miyiz? Çalışmalarının boyutu ele alındığında “amatör” sıfatı haksız bir yakıştırma gibi duruyor kuşkusuz. Ancak, “amor” (aşk) sözcüğünden türeyen “amatör” nitelemesinin Latince karşılığının “âşık” (bir şeye tutkuyla, sevgiyle bağlı kişi) olduğu gözönüne alındığında bu sıfat bana çok da yakışsız gelmiyor. Gerçekten de Sadi yaptığı işe tutkuyla sarılmıştı. Aynı zamanda besteleri de bulunan bir müzisyen ve kelimenin tam manasıyla sıkı bir sinefildi. Bu sonuncusunun akademik alanda etkinlik gösteren araştırmacıların giderek yitirdikleri, belki de hiçbir zaman sahip olmadıkları, önemli bir özellik olduğunu düşünüyorum. Araştır-

ma-inceleme merakı ve hevesi ise dillere destandı. Bu nitelikle-riyle de kuşkusuz usta bir kalemdi. Çalışmaları ise, bundan ötürü, sıradan izleyiciden akademisyene, kült film izleyicisinden müzikologlara kadar her kesime hitap etmeyi başarıyordu. Di-leyelim onun öncü çabaları geniş kesimlere ulaşabilsin ve bu sa-yede film müziği alanında yeni ve özgün çabalar yeşersin.

Kaynakça

- Brown, Royal S. (1994) *Overtones and Undertones: Reading Film Music*. Berkeley: University of California Press.
- Donnelly, K.J. (ed.) (2001) *Film Music: Critical Approaches*. NY: Continuum.
- Finn, Caryl (1992) *Strains of Utopia: Hollywood Film Music*. Princeton: Princeton University Press.
- Gorbman, Claudia (1987) *Unheard Melodies: Narrative Film Music*. Londra: BFI.
- Kalinak, Kathryn (1992) *Settling the Score: Narrative Film Music*. Londra: University of Wisconsin Press.
- Ok, Akın (1995) *Türk Sinemasında Film Müzikleri*, İstanbul.

Sadi Konuralp'ın Film Müziği Konulu Çalışmaları

- "Sessiz Sinemada Müzik", 25. Kare, sayı: 2 (1991), s. 30-33.
- "Sesli Filmlerde Film Müziği-I", 25. Kare, sayı 25 (1997), s. 69-74.
- "Sesli Filmlerde Film Müziği-II", 25. Kare, sayı 26 (1998), s. 73-79.
- "Türk Sinemasının Şarkılı Melodram ve Arabesk Filmlerinde Film Müzikleri", *İletişim*, sayı 99/2, (1999), s. 61-72.
- "Müziğin Çalması Başlayınca Bıçağını Çek! Goblin", *Geceyarısı Sineması*, sayı 2 (1998), s. 26-31.
- "Korku Sinemasında Film Müziği: 30'lu Yıllar", *Geceyarısı Sineması*, sayı 5 (1999), s. 20-25.
- "Korku Sinemasında Film Müziği: 40'lı Yıllar", *Geceyarısı Sineması*, sayı 6 (2000), s. 6-11.
- "Giallo Filmleri ve Müzikleri", *Geceyarısı Sineması*, sayı 7 (2000).
- "Kişisel Bir Yakınma-Seslendirmelerde Film Müziği Katliamı", *Geceyarısı Sineması*, sayı 9 (2001), s. 33-35.
- "Film Müziğinde Ondes Martenot, Theremin ve Diğer Elektronik Zamazınlar", *Geceyarısı Sineması*, sayı 10 (2001), s. 38-45.
- "Özel Efektlerinden Müziklerine Godzilla ve Diğer Japon Canavar Filmleri", *Geceyarısı Sineması*, sayı 11 (2001).
- "Korku Sinemasında Film Müziği: 50'li Yıllar", *Geceyarısı Sineması*, sayı 13 (2002), s. 21-25.
- "Animede Müzik", *MangAnime*, sayı 1 (2003).

Not: Bu listenin hazırlanmasında Levent Cantek'in hazırladığı Sadi Konuralp kaynakçası temel alınmıştır.